

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 5, Sayı:20, Eylül 2019, s. 281-296

Hatice ACAR

Atatürk Üniversitesi, Dinler Tarihi, acarhatice365@gmail.com

YEHOVA ŞAHİTLERİ VE TÜRKİYE'DEKİ MİSYONERLİK FAALİYETLERİ "ANTALYA ÖRNEĞİ"

Özet

Yeni din hareketlerinden sayılan Yehova Şahitleri dünyada en etkin misyoner teşkilatlarından birisidir. Yehova kavramı Kitabı Mukaddeste Tanrı için kullanılan "yahve" sözcüğünden türetilmiş yanlış bir kullanımdır. "Siz benim şahitlerimsiniz der, Yehova "(İşaya 43:10) şeklinde geçmektedir. Yehova Şahitliğinin kurucusu Charles Taze Russel (1852-1916)'dır. Russel 1914'te Mesih'in Tanrının Krallığını kuracağını iddia etmiştir. Hareketin ikinci başkanı J. F. Rutherford (1869-1942) Russelistler ismi yerine "Yehova Şahitleri"ne çevirmiştir. Yehova Şahitlerinin inanç esasları, kutsal kitabı İncil'dir. İlahları Tanrı Yehova' dır. Tektir. İsa onun oğlu ve dünyadaki temsilcisidir. Ahiret inançları ise ölümden sonra hayat dünyada devam edecektir. Şahit olanlar kurtulacak geri kalanlar yok olacaktır. Milli hiçbir şeyi kabul etmezler. Sadece Vaftiz ve Evharistiya sakramentini kabul ederler. Türkiye'deki misyonerlik faaliyetleri genel olarak psikolojik usul ve telkinden ibarettir. Bu çalışmada öncelik Yehova Şahitlerini tanıtmak ve misyonerlik faaliyetlerine şehir olarak Antalya üzerinden bilgi vermektir.

Anahtar Kelimeler: Yehova Şahitleri, Misyonerlik, Charles Taze Russell, Tanrı'nın Krallığı

JEHOVAH'S WITNESSES AND MISSIONARY ACTIVITIES

Abstract

Jehovah's witnesses are one of the most influential missionary organizations in the world. The concept of Jehovah is a misused use derived from the word "Yahweh" used for God in the Bible. "You are my witnesses," he says, " Isaiah 43:10. The founder of Jehovah's testimony is Charles Yeni Russel (1852-1916). Russell claimed in

1914 that Christ would establish the kingdom of God. Second president of the movement. F. Rutherford (1869-1942) changed the Russian name to "Jehovah Witnesses". The creed of Jehovah's witnesses is the Bible. Their gods are God Jehova. Unique. Jesus is his son and his representative in the world. The beliefs of the hereafter will continue in the world after death. The witnesses will be saved and the rest will be destroyed. They don't accept anything National. They only accept the sacrament of Baptism and Evharism. Missionary activities in Turkey generally consist of psychological procedures and instructions. In this study, the priority is to introduce the Jehovah Witnesses and inform them about their missionary activities through Antalya as a city.

Keywords: Jehovah Witnesses, Missionary, Charles Fresh Russell, Kingdom Of God, Christ

YEHOVA ŞAHİTLERİ VE TÜRKİYE'DEKİ MİSYONERLİK FAALİYETLERİ "ANTALYA ÖRNEĞİ"

YEHOVA ŞAHİTLERİ KİMLERDİR?

1. Yahve/Yehova

"Yahve" adı, asıl olarak Yahudilik'teki tanrı adlarından biridir. Dinler Tarihi açısından açıklanırsa bunun aslı "yahve" olduğu ortaya çıkar. Günümüzde bu kelime yanlış "Yehova" ya dönüşmüş ve Yahve gibi, bilimsel çalışmalarda kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Yahudilerin kutsal kitabı Tanah (Eski Ahit)'da tanrı ismi olarak kullanılan "yahve" veya yehova" olduğu ileri sürülmektedir. Yahve'nin de ilk şekli ve söyleyişi kesin olarak bilinmemekle beraber, İsrail milletinin milli ilahı olarak kullanılmıştır (Tanyu, 2006), (Tınaz, 2013).

"Yehova Şahitleri" Adı

Türkçede "Yehova Şahitleri" veya "Yehova'nın Şahitleri" (Yadsıman, 2011:51) Almandada "Zeungen Jehovas" veya "Jehovas Zeugen", İngilizcede Jehovah's Witnesses" olarak kullanılan bu kelime öbeği, 26 Temmuz 1931 yılı Ohio'da Columbus'ta yapılan genel kongrenin kararıyla diğer adlar bir kenara atılarak şu sözlerle kabul edilmiştir: "Bizim semavi Babamızın (Tanrı) ve efendimiz Rab Jesus Christus (İsa Mesih)'un inyeti vasıtasıyla, Tanrı'nın ağzı Yehova adını sevinçle kabul ediyor ve taşıyoruz. Ve o bize onu hediye etti." 1 Ekim 1931'de Tarassut Kulesi dergisinde bunun kabulü ve sebepleri üç madde halinde belirtilmiştir (Tanyu, 2006, s. 44-45). Eski Ahitte geçen "Siz benim şahitlerimsiniz der Yehova" ifadesinden esinlenerek, o güne kadar "Russelistler" olarak tanınan dinî grup tarafından kullanılmaya ve kendilerini bu isimle tanıtmaya başlamışlardır. Bu grup "Russelistler" ve "Yehova Şahitleri" dışında şu adlarla da tanınmaktadırlar: Bunlar "Russelistler", "Bin Yıllık Devrenin Tanyeri", "Tarassut Kulesi ve Broşürleri Cemiyeti", "Halk Kürsüsü Topluluğu", "Uluslararası Kutsal Kitap Öğrenciler Cemiyeti", "Brooklyn Mabedi", "Hıristiyan Yehova Şahitleri".

Diğer Hıristiyanlar, onları esas Hıristiyanlıktan sapmış bir fırka, bir tarikat olarak görürler. Ülkemizde bile bu teşkilatın kendine mahsus iddialarını yermek için bazı Hıristiyan mezhepler

neşriyatta bulunmuşlardır. Türk Ermeni Patrikhanesi'nin "Gerçeği Bilelim-Yehova Şahitlerine nasıl cevap vermeliyiz" (İstanbul 1971) başlıklı kitabı ile "Aldatıcı Yehovacılar (Russelistler) Kimdir" (1963 Nur Basımevi) başlıklı broşür bunlardan ikisidir.

YEHOVA ŞAHİTLERİ'NİN TARİHÇESİ, İNANÇ, İBADET ve AHLAK İLKELERİ

YEHOVA ŞAHİTLERİ'NİN TARİHÇESİ

Yehova Şahitliğinin kurucusu Charles Taze Russel (1852-1816)'dır. Bu dini hareket ilk Mesihî hareket olarak başlayan İsa'nın ikinci defa geleceğini ve 1914 yılında gökyüzünde Tanrının Krallığını kurulacağına inanmaktadırlar. Onlara göre kurulduğu yılda yaşayan halk ve İsa'nın beraberindeki 144.000 Yehova Şahidi ile Şeytan Gücü olan devletleri ve milletleri yok edecektir. Böylece krallık kurulmuş ve dünyaya hakim olan Şeytan saf dışı bırakılmış olacaktır. Bu saf dışı bırakma ancak Armagedon Savaşı ile sağlanacaktır. Lakin iddia edilen tarihte olmadı ve pek çok takipçisini kaybetmiştir.

İkinci başkan olarak harekete J. F. Rutherford (1869-1942) getirilmiştir. Russel'in kötü ününden kurtulması için hareketi teşkilatlandırma yaparak Russelistler ismi yerine 1931 yılında "Yehova Şahitleri"ne çevirmiştir. O da Krallık için tarih vermiş lakin ölmüştür. Yerine N. H. Knorr geçmiştir ve 1977 yılına kadar teşkilatı yönetmiştir. Bunun zamanında Gilead Kutsal Kitap Mektebi kurar ve 15.000 civarında Krallık Misyoneri yetiştirilmiştir.

Onun döneminde grubun popülerliği arttı ve yönetimde değişiklik getirdi. Misyonerlik faaliyetlerini uluslararası boyuta taşıdı. Knorr'dan sonra Teşkilat bir heyet tarafından yönetilmiştir. Bu heyetin altında hizmet kademeleri bulunmaktadır.

Yehova Şahitleri'nin İnançları

- Yehova şahitliği'ne göre yalnızca bir tanrı vardır. O da kendisini Musa'ya YHVH (Jehovah/Yehova) ismiyle ızhâr etmiştir. (Çıkış, 3:4) Tanrı Yehova evreni her biri 7000 yıl süren 6 günde (Tekvin, 1:2) ve Tanrı'nın kelimesi olan (logos/ hikmet) İsa'nın aracılığı ile yaratmıştır (Tınaz, 2013, s. 393). Onlar İsa'yı Yehova'nın yanında bir tanrı olarak kabul etmezler. Tanrı mutlak ve tek bir tanrıdır (Galatyalılar 3:20; Tekrar 6:4). Ancak, ilk ve vasitasız olarak yaratmış olduğu İsa onun ilk yarattığı olarak oğludur ama ona asla eşit değildir, ona hiçbir şey eşit olamaz. Dolayısıyla Yehova Şahitleri Teslis'e diğer Hıristiyanların inandığı gibi inanmamışlardır. Kutsal ruhu da ayrı bir kişilik olarak değil de tanrının faal gücü olarak algılamışlardır (Okumuş, 2002); (Tınaz, 2013, s. 393); (Paşaoğlu, 2016). İsa'yı yine diğer insanlardan üstün tutmuşlar ama onu Tanrı seviyesinde çıkarmamışlardır (Tagaev, 2014). Onlara göre kainat tanrının mükemmelliğinin bir eseridir ve hiçbir şekilde yok olmayacaktır; bu dünya bir gün cennete dönüştürülecek ve Yehova' Şahitlerinin ebedi yurdu olacaktır.
- Yehova Şahitleri İngilizce'de "the Bible" (Kitab-ı Mukaddes) diye adlandırılan Eski Ahit ve Yeni Ahit 'i masum (hatasız) kutsal kitap olarak kabul ederler; yani Kitab-ı Mukaddes tanrının gerçek sözüdür. Ayrıca onlar, kutsal kitap konusunda aşırı tutucu ve fanatik olmadıklarını belirterek kitaptaki bazı kavramların mecazi bir dille yazıldığını ve

sözcük anlamıyla anlaşılması gerektiğinin farkında olduklarını da ifade etmişlerdir (Yehova Şahitlerinin Resmi Web Sitesi). Yehova Şahitleri, mazisi 1950'li yıllara dayanan Kitab-ı Mukaddes'in, "Kutsal Metinlerin Yeni Dünya Tercümesi" (New World Translation of the Holy Scriptures) diye anonim bir tercümesini çeşitli dillerde yayınlamışlardır; Türkçe çevirisi mevcuttur.

- Tüm Hristiyan gruplar arasında ortak olan temel iki sakramenti, Yehova Şahitleri de kabul etmektedirler. Bunlar Vaftiz ve Evharistya'dır (Tanyu, 2006, s. 25). Ancak ikincisini ifade etmek için "Hatıra yemeği" ifadesini kullanırlar (Tümer, Yehova Şahitleri'nin Mahiyeti ve Ülkemizde Mer'i Hukuk Karşısındaki Durumu, 1984); (Aydın, 2010).
- Yehova şahitlerinin göre "ateşli işkence yeri" manasında bir cehennem yoktur (Tınaz, 2013, s. 394); (Katar, 2006) ve ahirete de inanmazlar Yehova'ya inanmayıp şeytanın aldatıcı düşüncelerine kapılanlar için cehennem sonsuz yok oluşturmaz. Onlar ölecekler ve yok olup gideceklerdir (Okumuş, 2002, s. 69). Cenneti hak eden Yehova'nın kavmi için ebedi cennet ise dünyada kurulacaktır. Onlar dünyada ölümsüz bir şekilde yaşayacaklardır. Yani kıyamet, ruhun ölümsüzlüğü (Yitik, 2002); (Aydın, 2010, s. 259) ahiret, sonsuz azap gibi kavramların varlığına inanmazlar (Kayadibi, 1992, s. 86).
- Yehova Şahitlerinin yukarıda sayılan inançlarının dışında başka inançlarını da burada zikredebiliriz. Örneğin onların kan alıp vermeyi haram olarak değerlendirmeleri bu inançlardan biridir (Enroth, 1998); (Köse, 2011, s. 43); (Kayadibi, 1992, s. 87). Ayrıca kan içerikli yiyeceklerin yenmesi de onlar için yasaktır (Paşaoğlu, 2016, s. 411). Çünkü Tanrı kanı kutsal kılmıştır (Tanyu, 2006, s. 110). Tanrı ruhun yada hayatın içinde olduğunu söylemiştir (Okumuş, 2002, s. 68). Onlar bu inancın kaynağını Tevrat'taki "kan yemenin" yasak olduğunu belirten ayetten alırlar. Diğer tıbbi müdahaleleri kabul etmelerine rağmen bu hassasiyetinden dolayı herhangi bir şekilde başka birinden kan almazlar ve onlara da kan vermezler. Bu sebeple kendilerinin hiçbir şekilde kan almayaceklerine dair yanlarında kan kartları taşırlar. Hatta bu hassasiyetleri nedeniyle ağır yaralanmalarda kan almayı reddettikleri için öldükleri bile söylenmektedir (Enroth, 1998, s. 92).
- Kendisi ile muhattap olduğum bayan bana kendisinin bir böbrek ameliyatı olduğundan ve ameliyat sırasında bu hassasiyeti sebebiyle kan almadığından bahsetmişti. Hatta onun bu ameliyatının tıp fakültesinde tez konusu olduğunu belirterek, kan alınarak yapılan ameliyatlara kıyasla daha hızlı iyileşme sürecine girdiğinin gözlemlendiğini söyleyerek tecrübelerini ve yaşadığı süreci bana aktarmıştı (Antalyalı Yehova Şahidi Kadına Eşinden Kansız Böbrek Nakli)
- Yehova Şahitlerinin inandıkları bir başka husus da nikah bağının kutsallığıdır. Onlara göre nikah iki kişinin birbirine bağlanmasını ifade eder ve boşanma yasaktır. Çiftler arasında boşanma ancak taraflardan birinin zina yapması ile vuku bulur (Yaratıcımızdan Gelen İyi Haber, 2013). Zina dışındaki bir sebep onlar için boşanma hususunda geçerli bir sebep değildir (Kayadibi, 1992, s. 87); (Yasdıman, 2011, s. 205).

İsa'nın insanları asli günahlarından kurtarmak ve onların geleceğe umutla bakmalarını sağlayabilmek için kendisini fidiye olarak kurban etmesi ve gökyüzüne yükselmesiyle şeytan tamamiyle dünyaya hakim olmuştur. Şu anda yeryüzünde mevcut olan dünya devletleri, hukuki, iktisadi, içtimai ve siyasi nizamların hepsi şeytanın eseridir (Kayadibi, 1992, s. 88).

- Bayrağa, bayrak sevgisine karşı çıkarlar ve bunu putperestlik olarak görürler. Devlet büyüklerinin zaferlerinin hatıralarını yansıtan heykelleri, bayrak törenlerini, milli duyguları, millet ve vatan sevgisini ve bunlara bağlanmayı reddederler. Askerlik görevini kötülerler, savunma ve milletin bölünmez bütünlüğü gibi esaslara karşıdır. Savaşın, harp sanayinin, milli savunmanın, İstiklal mücadelesi de olsa aleyhindedirler (Kayadibi, 1992, s. 88); (Tümer, 1984)

YEHOVA ŞAHİTLERİNİN İBADET VE UYGULAMALARI

Yehova Şahitleri'nin en önemli dinî uygulamaları; grubun resmî doktrinlerini öğrenme, aktif misyonerlikte bulunma, cemaat toplantılarına katılma ve vaftiz olmadır. Toplantı ve ibadet mekânları, dinî sembol içermeyen basit ve gösterişsiz binalardır (Tınaz, 2013, s. 394). Bu binalara "Krallık Salonu (Tagaev, 2014, s. 118)"; (Kayadibi, 1992); (Yasdıman, 2011, s. 6) adını verirler. Bu binalar, cemaat toplantıları haricinde ayrıca evlenme ve cenaze törenleri için de hizmet verir. (Aydın, 2010: 262). YŞT'nin toplantıları / ibadet programları iki alt başlık altında ele alınabilir. Bunlardan birisi "Yıllık İbadet Programları"; diğeri ise, "Haftalık ibadetleri" dir.

Yıllık olarak düzenledikleri toplantılar dünyada kaç dil varsa, her birisi için ayrı ayrı düzenlenmektedirler. Bununla birlikte, düzenlenen bütün toplantılarda kullanılan yayın ve konuşma metinleri aynıdır. Bu toplantıların en büyüğü Uluslararası Kongrelerdir. Uluslararası Kongreler kıtalararası düzenlenen bir toplantıdır. Ve bu toplantılara on binlerce kişi katılır. Toplantılar için genellikle büyük stadyumlar kullanılır (Yasdıman, 2011, s. 219-220). Bu toplantı 5 yılda bir düzenlenir (Tınaz, 2013, s. 394). Bunun için yaklaşık iki sene önceden ilan yapılır ve hazırlıklara başlanır. Kongre üç gün sürer(Cuma-Cumartesi-Pazar). Katılımcıların pasaport ve gerekli bütün işlemleri teşkilat tarafından yapılır, böylece şahitlerin bu konuda yaşayabilecekleri muhtemel sıkıntılar önlenmeye çalışılır (Yasdıman, 2005)

Senede bir defa yapılan bir diğer toplantı ise Bölge Kongreleri/Bölge Toplantılarıdır ve üç gün devam eder (Cuma-Cumartesi-Pazar). Bu toplantı bir ülkede düzenlenen en büyük toplantıdır. Hazırlanan programlarla yapılacak faaliyetler önceden belirtilir. Bu toplantıların düzenlendiği zamanlarda –mazereti olanlar hariç- bütün Yehova'nın Şahitlerinin toplantının yapıldığı yere gitmeleri istenilir. Bu toplantıda öğle arasında vaftiz yapılır (Yasdıman, 2011)

Senelik yapılan bir diğer toplantı da Çevre Toplantılarıdır. Senede 2 defa düzenlenir. Bu toplantılar değişik bölgelerde, daha küçük gruplar halinde, yani birkaç cemaatin katılımıyla yapılır. Yerel guruplar, kaç cemaat varsa, birleşerek bu toplantılara giderler. Çevre Toplantıları, sadece Cumartesi ve Pazar günleri yapılır. Programın içeriğini gösteren broşürler ve programlar katılımcılara önceden ve program sırasında dağıtılır. Bu toplantılarda da öğle arasında vaftiz yapılır (Yasdıman, 2005, s. 215)

Özel Bir günlük İbadet Programları da Senede iki defa düzenlenen toplantılardandır ve sadece Pazar günleri yapılır. Bu toplantıya Çevre İbadeti'nde olduğu gibi, gibi yerel cemaatler katılır. Önceden basılmış programlar dağıtılır. Bu toplantılarda vaftiz yapılmaz (Yasdıman, 2011, s. 221).

Rabbin Akşam Yemeği de senede bir defa, Yahudi kameri takvimine göre, 14 Nisan'a denk gelen miladi takvim gününde düzenlenir (Tınaz, 2013, s. 394). Bu toplantının özelliği mutlaka güneşin batmasından sonra yapılmasıdır. Bu günde her cemaat kendi salonunda ibadet için bir araya gelir. Bu toplantılara çok sayıda sempatanla birlikte, aslında teşkilatla hiçbir ilgisi olmayan misafir de davet edilmektedir. Toplantılar boyunca teşkilata yeni katılanların ve gruplar halinde sahneye çıkanların yaptıkları konuşmalar, birlikte okunan ezgiler, ilahiler hep bu yeni gelenleri etkileyecek şekilde düzenlenmektedir (Yasdıman, 2005, s. 215)

Yıllık yapılan toplantıların yanında haftalık yapılan toplantılar da vardır. Her Yehova'nın Şahidinin düzenli olarak haftada üç gün, bu haftalık toplantılara katılması gerekmektedir (Tınaz, 2013, s. 394); (Tagaev, 2014, s. 120). "Haftalık İbadetler" şahitlerin asıl yetiştirilme ve şuurlandırılma sürecini içeren toplantılardır. Bu toplantılar, hiç aksatılmadan, çok ciddi bir disiplin içinde ve düzenli bir şekilde devam ettirilir. "Çok önemli" mazeretleri bulunmayan şahitlerin bu toplantılara devam etmeleri istenilir. Bu toplantılardan biri de Ev Mukaddes Kitap Tetkiki'dir. Cemaatin programı, elverdiği sürece, salı günleri saat 20.00-21.00 arasında yapılır -dünyanın her tarafında buna uyulmaya çalışılır-. İbadet, dua dahil, tam 1 saat sürer ve tam zamanında bitirilir. Bu program, yıllık belirlenen plana göre, seçilmiş yayının bölümler halinde ve soru-cevap şeklindeki müzakeresinden oluşur. Toplantıda dinleyiciler oldukça aktiftir. Program bir dua ile açılır. Açılış ve kapanış duasını mümkün olduğu kadar farklı kimseler yapar. Duanın içinde bulunan ortamın anlam ve önemine uygun olması için gayret gösterilir. Şahitler bu program için, Mukaddes Kitaba ve programdaki makalelere önceden hazırlanarak giderler. Bu hazırlık şahitlerin toplantılara etkin bir şekilde katılabilmeleri için gerekli görülür, bu nedenle de şart koşulur (Yasdıman, 2011, s. 223-224).

Konuşma Yeteneğini Geliştirme Programı İbadeti ve Tanrısal Hizmet Programı İbadeti de haftalık yapılan toplantılardandır. Bu toplantı, cemaatin programı elverdiği ölçüde, Perşembe günleri 20.00-22.00 saatleri arasında yapılır. Bir programın içerisinde iki ibadete de yer verilir. Konuşma Yeteneğini Geliştirme Programı, önceden müjdecilere verilen program çerçevesinde, düzenli bir şekilde, her hafta devam eder. Bu program bir seneliktir ve aksatmadan yerine getirilir (Yasdıman, 2005, s. 217-218). Bu programda tarla hizmetine (telkin, propaganda) çıkacak olan şahide diksiyon, jest ve mimiklerini geliştirebileceği şekilde eğitim vermek hedeflenmiştir. Böylelikle şahit, vaaz etme faaliyeti için hazır hale getirilmiş olacaktır. Cümlede önemli yerlerin vurgulanması, ara vererek konuşma, etkili giriş, sesin ortama göre ayarlanması, dinleyiciye uygun tasvirler yapma, dinleyicinin seviyesine inme, konuya uygun örnekler verme, etkili kapanış vs. bu programda şahide öğretilen uygulamalardan birkaçıdır (Yasdıman, 2011, s. 222-228). Konuşma Yeteneğini Geliştirme Programı'nın arkasından bir ilahi söylenir ve Tanrısal Hizmet Programı İbadeti'ne geçilir. Tanrısal Hizmet Programı İbadeti yaklaşık bir saat sürer. Bu programın iyi haberin diğer insanlara iletilebilmesi için pratik yardımlar sağladığı

ifade edilmektedir. Programın bazı bölümleri cemaat düzenlemeleriyle de ilgili olabilmektedir (çeşitli ilanların vs. yapıldığı kısımlar). Tanrısal Hizmet Programı İbadeti bir ilahi ve dua ile biter (Yasdıman, 2005, s. 218).

"Umumi Konuşma ve Gözcü Kulesi Tetkiki" haftalık programlardan olan bu program da iki kısımdan oluşmaktadır. Program Pazar günleri yapılır. Toplantının saati cemaatin durumuna göre değişiklik gösterebilir. Program iki saat sürer, açılışta bir ilahi söylenir ve bir dua yapılır. Birinci kısımda, herhangi bir cemaatten, bir hizmet yardımcısı veya bir ihtiyar tarafından verilen ve yaklaşık 45 dakika süren bir umumi konuşma yer almaktadır. Umumi konuşma Mukaddes Kitaba dayalı olarak yapılır (Yasdıman, 2005, s. 218-219). Konuşmadan sonra bir ilahi söylenir ve arkasından da Gözcü Kulesi'nin tetkikine (Tınaz, 2013, s. 394) geçilir. Bu tetkik, cemaatin içinden görevlendirilen bir ihtiyar tarafından, on beş günde bir çıkan Gözcü Kulesi dergilerindeki inceleme makalelerinin paragraf okunması ve tetkiki şeklinde yapılmaktadır. Tetkik yaklaşık olarak 45 dakika sürmekte, daha sonra da bir ilahi ve bir dua ile toplantı sona ermektedir. Bu toplantılara etkin olarak katılabilmek için, inceleme makalelerinin önceden tetkik edilmiş olması şart koşulmaktadır (Yasdıman, 2011, s. 229).

TÜRKİYE'DEKİ MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

Misyon-Misyonerlik

Misyon (Mission) , "göndermek" anlamındaki Latince mittere kökünden türeyen, "gönderme fiili" anlamındaki Latince "missio" kelimesinden gelmekte ve birine, tamamlaması için verilen görevi ifade etmektedir. Dini anlamda bir mümine, bir şeyi ifa etmesi için verilen ilahi emir demektir. Kelimenin yaygın anlamı ise, bir dini yayma görevi, bu iş için yapılan konuşma ve fiiller yani dini propagandadır (Harman, 2005, s. 25)

Yehova şahitlerinin Türkiye'de gerçekleştirdiği önemli bir faaliyet olarak bundan bahsedilse de onların bu ülkede düzenli bir oluşum olarak ortaya çıkma süreci 1931 tarihine kadar götürülebilir (Yasdıman, 2011, s. 69). Bu tarihte Emmanuel Pasavantis (Tümer, 1996, s. 58) ve eşî Zimini öncülük yapmak amacıyla İstanbul'a gelmişlerdir. Hıristiyan azınlıklar ve özellikle Rum Ortodoks cemaati arasında bu hareket, inançlarını anlatmaya ve yayınlarını dağıtmaya başlamıştır. Bu girişimler sonucunda da 1933 yılının ilkbaharında gerçekleştirilen onların Rabbin Akşam Yemeği dedikleri ve İsa'nın vefatını anma gecesi olarak düzenledikleri ayine 22 kişi katıldı. Ve aynı yıl 5 kişi vaftiz oldu. Daha sonra bu küçük grup da misyonerlik faaliyetlerine katılarak ev ziyaretleri, yayın dağıtımı, vs. yaptı. Daha sonra Rutherford'un bu harekete Türkiye'de meşruiyet kazandırmak ve var olan üyeleri desteklemek amacıyla 1934'te Emmanuel Pasavantis'e Yehova şahitlerinin Amerikan hükümeti tarafından resmen tanındığına ilişkin belgeyi içeren bir mektubu gönderdiği söylenir. Hatta bu mektubun Türkiye'deki resmi makamlara ulaştırılması ile ilk resmi temasın sağlandığından da bahsedilir (Tınaz, 2013, s. 395).

1938 yılında katılanların sayısının 100'e ulaşması üzerine akımın New York'taki merkezi, Gilead Okulu'ndan 17 misyoneri ve belli sayıdaki öncüyü Türkiye'ye yolladı 1956 yılında grubun yönetim kurulu üyeleri olan Knorr ve Franz'ın Türkiye'yi ziyarete gelmeleri ise Türkiye'deki Yehova Şahitliği için bir dönüm noktası oldu (Yasdıman, 2005, s. 210). Bu olay, akımın

Türkiye'de daha ileri seviyede teşkilatlanmasına ve büyümesine katkı sağladı. Ve akım azınlıklar yanında Müslümanlar arasında da yayılmaya başladı. Bu dönemde akıma katılanların başında akımın Türkiye'deki en yüksek mercii olan Temsil Heyeti başkanlığını icra eden Mete Süer gelir (Tınaz, 2013, s. 395).

Yasaların verdiği imkanlardan yararlanan şahitler, 1961 yılından itibaren, nüfus kayıtlarındaki din hanesinde değişiklik yaptırıp Yehova'nın Şahidi ya da Hıristiyan yazdırmaya başladılar. Yehova Şahitleri 10 Temmuz 1974 tarihinde Beyoğlu Kaymakamlığı'na Mukaddes kitap kursları Derneği kurmak için başvuruda bulundular. İlk toplantılarını henüz başvuru onaylanmadan 17 Kasım 1974'te İstanbul Osmanbey'de yaptılar. 21 Mayıs 1975'te tüzüğün onaylanmasının ardından dernek, faaliyetlerine hız vererek Bakırköy, Kadıköy, Beyoğlu semtlerinde ve Ankara, İzmir, Antakya gibi şehirlerde şubeler açıp toplantılar düzenledi. Grubun Temsil Heyeti 28 Mayıs 1980'de Mete Süer, Vartan Mumcu ve Yılmaz Ertuncalı'nın öncülüğünde Beyoğlu'nda ilk bürosunu açtı (Yasdıman, 2005, s. 210-211); (Tınaz, 2013, s. 396).

Bütün bu süreçte Yehova Şahitleri'nin faaliyetleri dava konusu olur. Mahkeme ve tutuklama safhaları yaşanır. Bu durum 1940'lardan 1980'lerin sonuna kadar devam eder. 40 yılda 50'den fazla dava açılır, açılan bu davaların sonucunda beraat kararlarının verilmesi ile şahitler daha rahat hareket etmeye başlarlar (Yasdıman, Türkiye'de Yehova'nın Şahitleri, 2011, s. 70). 1984-1985 yılları ise şahitler için zor yıllar olmuştur. Ankara ve İzmir'de tutuklamalar meydana gelmiştir bir yıllık mahkumiyetten sonra 1986'da verilen beraat kararı artık şahitler için bir dönüm noktası olmuştur. Bundan sonra şahitler ile ilgili kovuşturmaların arkası kesilir. 1996'da Yehova Şahitleri ile ilgili bir davanın onların lehine sonuçlanması ile artık günümüzde Yehova Şahitleri faaliyetlerini daha rahat sürdürmektedirler. Yehova Şahitleri bugün ellerindeki mahkeme sonuçlarını ülkemizde yayınladıkları yayınlarına koyarak meşruiyetlerini göstermeye çalışmaktadırlar (Yasdıman, 2011: 71-73).

Yehova Şahitleri yukarıdaki bütün bu gelişmelere bağlı olarak hem faaliyet gösterdikleri alanları genişletmişler hem de faaliyetlerini çeşitlendirilmişlerdir. Buna binaen 1990'da yayınlanan 1989 tarihli hizmet yılı faaliyet raporuna göre Türkiye'de 11 cemaati bulunan hareketin toplam üye sayısı 860 iken, 1996 yılında ulaştığı rakamlar, 19 Cemaat ve 1229 üye şeklindedir. Bu artış daha sonraki yıllarda da devam etmiş, 2005 yılına gelindiğinde cemaat sayısı 32'ye, şahitlerin sayısı 1740'a yükselmiştir. 2010 yılında gelinen noktada ise üye sayısı 1975 olmuştur. Buraya kadar elde edilen rakamlardan hareketle Yehova Şahitleri'nin 20 sene boyunca 2 kattan daha fazla bir büyüme gösterdiği söylenebilir (Yasdıman, 2011: 75-76). Günümüze, yani 2017'ye gelindiğinde ise onların resmi web sitelerinde yayınladıkları 12.12.2017 tarihli rakamlara göre cemaat sayısı 38, üye sayısı da 2829 olarak ifade edilmiştir (Yehova Şahitlerinin Resmi Web Sitesi, 2001). Yakın zamanda katıldığım ve kendilerinin Bölge Kongresi olarak adlandırdıkları toplantıda ise üye sayılarının ilk defa 3000'in üzerine ulaştığını ifade etmişler ve bunu büyük bir sevinçle kutlamışlardı (29.10.2017). Henüz resmi bir sayım olmadığından olacak ki, bu rakamı henüz sitelerine geçirmemişlerdir. Bütün bu rakamlar Yehova Şahitleri'nin Türkiye'de yaptıkları faaliyetlerdeki başarısını ve buna bağlı olarak üye sayılarını günden güne arttırmalarını göstermesi bakımından önemlidir.

Buradan harekete, Türkiye'de Yehova Şahidi olan kişilere niçin bu harekete üye oldukları sorulduğunda şu şekilde cevaplar alınmıştır: Türkiye'deki toplantı salonlarının temiz ve sade olması, çıkan yayınları etkileyici olması, onların ortamlarının samimi olması, salonlarda sadece bir başış kutusunun bulunması, kimseden başka bir şey talep edilmemesi, ücretsiz kitap, broşür, dergi vs. dağıtılması, toplantı salonlarında heykel, resim, minyatür, haç vb. görülmemesi, ibadetler öncesinde arasında ve sonrasında hep birlikte söylenen ilahiler, ezgiler, yapılan duaların etkili olması, toplantılarda kullanılan Türkçe'nin sade, anlaşılır olması, tarla hizmetine çıkanların fiziki görünüşlerine önem vermeleri, kibar tavırları vs. (Yasdıman, 2011, s. 85-86) Bu da Yehova Şahitleri'nin faaliyet gösterdikleri toplumu tanıma ve bu toplumu etkileyerek üye kazanma konusunda ne kadar başarılı olduklarını göstermesi açısından önemlidir.

Şahitlerin ev ziyareti yaparken nasıl bir tavır takındıkları, kendi ifadeleriyle şu şekilde dile getirilmiştir: "Şahitlerin Tanrı'nın Gökteki Krallığı'nın iyi haberini duyururken güttükleri amaç, asla insanları bir dine girmeleri için zorlamak veya rahatsız etmek değildir. Kapısına Yehova'nın Şahidi gelen kişiler bunu bilir. Kapıyı açınca size güler yüzle anlamlı resimler içeren bir dergi ya da küçük kitap gösteren biriyle karşılaşsınız. Eğer Mukaddes Kitap hakkında konuşmak istemezseniz ya da onunla ilgili yayınları kabul etmek istemezseniz Şahit saygılı bir şekilde oradan ayrılacaktır. Fakat ilgilenir ve sorular sorarsanız, Şahit size seve seve bilgi verecektir. Yehova'nın şahitleri, Tanrı'nın sözünü incelemek isteyen kişilerle konuşmaktan zevk duyarlar (Watchtower, 2001). Ev ziyaretlerini gerçekleştiren ekiplerin,-daha doğrusu Tarla hizmetine çıkan ekiplerin- mümkün olduğunca, çocuk arabasındaki küçük bir çocuk, bir genç hanım ve bir de beyden oluşturulması -arabanın içine çocuktan başka, o gün dağıtılacak yayınlar da konulmaktadır- da psikolojik bir etki oluşturduğu belirtilmektedir. Bu saf ve masum aile görüntüsünün ya da bir bayan ile bir erkekten oluşturulmuş temiz kıyafetli, iyi görünümlü ekiplerin sakin hal ve tavırlarının kapısı çalınan insanların psikolojilerini etkilediği anlaşılmaktadır (Yasdıman, 2011, s. 87). Gittikleri yerlere bıkmadan usanmadan defalarca gittikleri ve davetlerini tekrar ettikleri de bilinmektedir. Türk insanının da nezaketini ve hoşgörüsünü hesaba katarsak bu durumu suistimal ettikleri söylenebilir (Aydın, 2010, s. 278).

Yehova Şahitleri'nin bu ev ziyareti faaliyetlerinden birine muhatap olmuş birinden aldığım bilgiye göre yukarıda bahsedilen özellikleri de dikkate alarak gözlemlerimi aktaracak olursam, gerçekten de temiz ve düzgün giyimli, Türkçeyi çok iyi kullanan, saygılı, kibar kişiler olduklarını söyleyebilirim. İkisi de bayan olmak üzere iki kişi, İslam ve Yehova Şahitliğinin aslında aynı kaynaktan çıkan ve birbirine çok benzeyen oluşumlar olduklarını söyleyerek ve kendi kutsal kitaplarından bir pasaj okuyarak beni, daha sonra tekrar gelebilmeleri için izin vermem konusunda ikna etmeye çalıştıklarını söyleyebilirim. Benim evde bulunmadığım zamanlarda da defalarca gelerek, ısrar ve inatla benimle görüşmek istediklerini aileme belirttiklerini de burada ifade edebilirim. Bu bizzat şahit olduğum olay, onların ev ziyareti faaliyetlerine ne kadar önem verdiklerini göstermesi bakımından önemlidir.

Ülkemizde de diğer ülkelerle benzer şekillerde evlerde, caddelerde, sokaklarda, parklarda, pazarlarda faaliyet gösteren Yehova Şahitleri (Yasdıman, 2011, s. 83), hastaneleri ziyaret edip misyonerlik yapma konusunda da aktif bulunmaktadırlar. Özel Hastanelere giderek bekleme sa-

lonlarına Yehova'nın öğretilerini anlatan yayınları bırakarak Yehova'nın adını her yerde ve her şartta duyurmaya çalışmaktadırlar (Samsun'da Misyonerlik Faaliyeti Yapan Özel Hastane, 2016)

Yehova Şahitleri'nin Türkiye'deki Misyonerlik Faaliyetlerine "Antalya" örneği

Antalya'da Yehova Şahitleri misyonerlik faaliyetlerinde aktiftir. Şehrin merkezinde bulunan Muratpaşa semtinde ibadet salonları vardır. Burada haftada iki kez toplanırlar. Katılan guruplar dillerine göre toplantı düzenlenir. Türkler çarşamba ve pazar günü toplantıya katılırlar. Genel olarak bu toplantılara devam etmek önemlidir. Birbirlerine erkekler "birader" kadınlar ise "hemşire" diye hitap ederler. Toplantı salonu sadedir hiçbir dini sembol yoktur. Konuşma yapacak kişi için kürsü ve şahitler için sandalyeler vardır. Toplantıya şahitler İncil ve aylık dergileriyle gelirler. Gözlemlerime göre çoğu kişi incil yerine telefon ve tabletlerinden takip etmeyi tercih ediyor. Bu toplantıda aslında iki saat sürer; ibadet dua dahil bir saat sürer ve zamanında bitilir. Program bir duayla başlar ilahi ve ortamın anlam ve önemine uygun şekilde İncil'den bazı pasajlar seçilerek tevillerde bulunurlar. Duayla kapanış yaparlar. Dua esnasında ayağa kalkıp bitişinde "amin" derler. Diğer ikinci bir saatte ise aylık dergilerinden Gözcü dergisinden makaleden soru-cevap şeklinde müzakereden oluşur. Dergiler şahitlerin evlerine aylık gönderiliyor. Toplantıya gelmeden önce okuyacakları makaleyi çalışıyorlar.

Toplantıda dinleyiciler oldukça aktiftir. Toplantıdaki konuşmacı sürekli değişmektedir. Çünkü bu şahitler için bir bakıma eğitimidir. Buradaki eğitimde verilen motivasyonla misyonerlik faaliyetinde heyecanını yitirmez. Salonlarında "teberru sandığı" yani bağış sandığı vardır. Toplantı salonlarına dışarıdan birini almıyorlar almaları için referans olması gerekir. Antalya'da Lara, Düden ve Muratpaşada semtlerinde Yehova Şahitleri ikamet etmektedir.

Çevre toplantılarını daha önce İzmir'de yaparken bu sefer 2017 yılında Antalya'da düzenlenmiştir. Senede iki kez yapılan bu toplantı sadece Cumartesi ve pazar günleri yapılır. Programın içeriğini gösteren broşürler katılımcılara önceden veya program sırasında dağıtılır. Bu toplantılarda da öğle arasında vaftiz yapılır. Vaftiz için bir apartman dairesinin banyosunu kullanıyorlar.

Resmi web sitesi

Pek çok dile çevrilen dergi ve broşürleridir. Online olarak da okunabilir.Şehrin

Şehrin yoğun caddelerinde dergi ve bildiri dağıtmak için kullandıkları araç

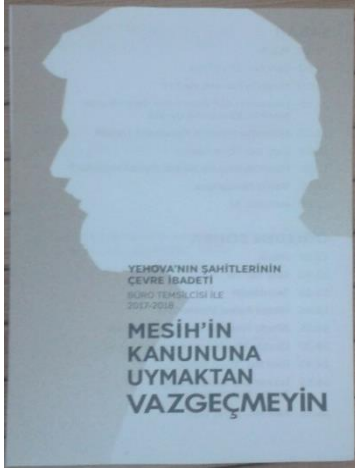
Bağış için kullandıkları teberrü sandığı

Antalya'daki ibadet yerleri

Haftalık ibadet toplantılarından bir kare

SABAH		Şu Soruların Cevaplarına Dikkat Edin:
9:40	Müzik	1. "Mesih'in kanunu" nedir? (Gal. 6:2)
9:50	İlahi No. 17 ve Dua	
10:00	Mesih'in Kanunu Nedir?	
10:15	İnsanların Bizi Görmediği Zamanlarda Mesih'in Kanununa Uymak	
10:30	Hızmette Mesih'in Kanununa Uymak	2. İnsanların bizi görmediği zamanlarda Mesih'in kanununa nasıl uyabiliriz? (1 Kor. 10:31)
10:55	İlahi No. 70 ve İlanlar	
11:05	Mesih'in Kanunu Neden Daha Üstündür?	
11:35	Vaftiz Konuşması	
12:05	İlahi No. 51	
ÖĞLEDEN SONRA		3. Duyuru işinde Mesih'in kanununa nasıl uyabiliriz? (Luka 16:10; Mat. 22:39; Elçi. 20:35)
13:20	Müzik	
13:30	İlahi No. 76	
13:35	Tecrübeler	
13:45	Gözcü Kulesi İncelemesi	
14:15	Ailede Mesih'in Kanununa Uymak	
14:30	Okulda Mesih'in Kanununa Uymak	4. Mesih'in kanunu neden Musa Kanunundan üstündür? (1. Pet. 2:16)
14:45	İlahi No. 35 ve İlanlar	
14:55	İsa'nın Sizi Sevdiği Gibi, Siz De Birbirinizi Sevin	
15:55	İlahi No. 13 ve Dua	

2017 yılında Antalya'da ilk defa yapılan çevre toplantısı

Vaftiz

Antalya'da ilk defa kansız böbrek nakli olan şahit

SONUÇ

Yehova Şahitleri 20. yy'da Yahudilik ve Hıristiyanlık'tan karma ortaya çıkan eklektik yapıdaki yeni dini akımdır. Başlangıçta İsa'nın dönüşü konusunda ileri sürdüğü tarihlerin tutmaması teşkilat içerisinde bölünmelere ve üye kaybına neden olsa da bunların üzerinden gelinmiş sağ-lam yapıya kavuşmuştur. Lakin ülkelerde yasal olması uzun zaman almıştır.

Türkçe'ye tercüme edilen yayınlarını ilginç resimlerle süsleyerek insanların ilgilerini çekmeye çalışmaları, ev, hastane, huzurevi gibi pek çok mekanı ziyaret ederek insanları dinlerine davet etmeleri, çeşitli zamanlarda gerçekleştirdikleri toplantılara teşkilata üye olmayanları da davet ederek onları etkilemeye çalışmaları,onların Türkiye'de yaptıkları faaliyetlerden birkaçıdır.Şahitler davetlerini gerçekleştirirken son derece nazik, kibar,sabırlı, güler yüzlü, iyi giyimli, ve inançlarının tartışmalı konularına da değinmeyerek, düzgün bir diksiyonla karşıdaki kişiyi etkilemeye çalışmaktadırlar.Dağıttıkları yayınlarda özellikle gençlerin sorunlarına değinerek bunun ne gibi yollarla çözüme kavuşturulabileceğine dair çözüm yolları da arayarak onların ilgisini çekmeye çalışmaktadırlar.

Yehova Şahitleri'nin faaliyette buldukları ülkelerin insanların karakteristik yapılarını çözümlenerek adeta nabza göre şerbet vermekte oldukları bilinmektedir. Bugün Türkiye'de sayıları gittikçe artmakta olan Yehova Şahitleri zaman zaman tanrılarında bahsederken Allah lafzını kullanarak karşıdaki kişinin ilgisini çekmeye çalışmaktadır. Ülkemizde diğer ülkelerde olduğu gibi genellikle gençleri ve ev hanımlarını hedef kitlesi olarak seçerek etkilemeye çalış-

maktadırlar. Bu teşkilatın vatan, millet, bayrak, milli birlik ve beraberlik ile ilgili düşünceleri de göz önüne alınırsa ülkemizde yaygınlaşması tehlikeli olarak görülebilecek dini hareketlerden biridir denilebilir. Bu teşkilatın zararlı etkilerinden korunmak ve halkımızın da bilinçlenmesi adına ülkemizde bu hareketlerin tanıtılması ile ilgili daha fazla ilmi yayın yapılması, din görevlilerinin bu hareket ile ilgili bilinçlendirilmesi, televizyon, gazete, dergi, radyo vs. gibi yayın organlarıyla halka bu hareketle ilgili doğru, anlaşılır ve açıklayıcı bilgiler verilerek bu hareketin ülkemize getirebileceği muhtemel zararlardan kaçınmak için tedbirler alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Antalyalı Yehova Şahidi Kadına Eşinden Kansız Böbrek Nakli. (tarih yok). 2018 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr>: <http://www.hurriyet.com.tr/antalyali-yehova-sahidi-kadina-esinden-kansiz-bobrek-nakli-40376170> adresinden alındı
- Aydın, M. (2010). Türkiye'ye Yönelik Batı Kökenli Dini Cereyanlar. Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları.
- Enroth, R. (1998). Tarikatlar ve Yeni Dinler. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.
- Harman, Ö. F. (2005). Genel Olarak Misyonerlik. Ö. F. Harman içinde, Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri (s. 11). İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları.
- Katar, M. (2006). Batı'da Ortaya Çıkan Yeni Dini Akımlar. Ş. Gündüz içinde, Yaşayan Dünya Dinleri (s. 411-418). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kayadibi, F. (1992). Yehova Şahitleri. Diyanet İlmi Dergi , 28, 83-90.
- Köse, A. (2011). Milenyum Tarikatları Batı'da Yeni Dini Akımlar. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Okumuş, B. (2002). Yehova Şahitleri Teşkilatlanması ve Temel İnançları. Diyanet İlmi Dergisi , 38 (2), 67.
- Paşaoğlu, S. (2016). Yehova Şahitleri; Tarih ve Öğretileriyle. GDK Yayınları.
- Samsun'da Misyonerlik Faaliyeti Yapan Özel Hastane. (2016). 2017 tarihinde [akasyam.com](http://www.akasyam.com): (<http://www.akasyam.com/mobil/samsunda-misyonerlik-faaliyeti-yapan-ozel-hastane-147149/>). adresinden alındı
- Tagaev, M. (2014). Kırgızistan'da Yehova Şahitleri. Yüksek Lisans Tezi , 52.
- Tanyu, H. (2006). Yehova Şahitleri. Ankara: Elips Yayınları.
- Tınaz, N. (2013). Yehova Şahitleri. 2018 tarihinde TDV İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/yehova-sahitleri> adresinden alındı
- Tümer, G. (1996). XIX. Yüzyılda Sömürgecilerin Destek Kuvveti Misyonerlik ve Yehova Şahitleri Gerçeği. Komisyon içinde, Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri (s. 53-63). Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tümer, G. (1984). Yehova Şahitleri'nin Mahiyeti ve Ülkemizde Mer'i Hukuk Karşısındaki Durumu. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi , 26, 491-548.

- Tümer, G. (1984). Yehova Şahitleri'nin Mahiyeti ve Ülkemizde Mer'i Hukuk Karşısındaki Durumu. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi , 26, 491-548.
- Tümer, G. (1984). Yehova Şahitleri'nin Mahiyeti ve Ülkemizde Mer'i Hukuk Karşısındaki Durumu. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi , 26, 491-548.
- Watchtower, O. K. (2001). Yehovanın Şahitleri'nin Günümüzdeki Faaliyetleri. s. 9.
- Yaratıcımızdan Gelen İyi Haber. (2013). Watchtower Bible And Tract Society Of New York , s. 18.
- Yasdıman, H. Ş. (2011). Türkiye'de Yehova'nın Şahitleri. İzmir: Tibyan Yayınları.
- Yasdıman, H. Ş. (2011). Yehova Şahitleri'nin Kutsal Kitap Anlayışı . Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (13-14), 267-292.
- Yasdıman, H. Ş. (2005). Yehova Şahitleri'nin Teşkilat Yapısı ve Türkiye'deki Faaliyetleri. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (21), 193-221.
- Yehova Şahitlerinin Resmi Web Sitesi. (2001). JW.ORG. 2017 tarihinde JW: (<https://www.jw.org/tr/yehovanin-sahitleri/sss/yehovanin-sahitlerinin-inanclari/>) adresinden alındı
- Yitik, A. İ. (2002). Yehova Şahitliğinin Ortaya Çıkışı. Dinler Tarihi Araştırmaları-III Hıristiyanlık Dünü, Bugünü ve Geleceği , 3, 283-297.